

Thomas Piketty – ett år etter

Det er omtrent ett år siden debatten om Thomas Pikettys bok *Capital in the Twenty-First Century*, og dennes beskrivelse av ulikhetsutviklingen, startet for alvor i Norge. Flere medarbeidere i Civita har vært aktive deltakere i denne debatten, og vi har blant annet gitt ut tre notater knyttet til Pikettys arbeid.¹ I alle de tre notatene, og i debatten for øvrig, har Civitas mål vært å presentere Pikettys forskning, å nyansere den og ulikhetsdebatten mer generelt, og å foreslå nye løsninger for å hindre uønsket ulikhet eller å spre velstand. Spesielt har vi vært opptatt av å finne bedre løsninger enn Piketty selv har – både fordi hans løsninger virker urealistiske, og fordi det virker til å være stor enighet om at de kan ha vel så store negative som positive konsekvenser. Samtidig som vi har vært kritiske til deler av Pikettys arbeid og konklusjoner, og ikke minst til hva han har utelatt i sin analyse, skal det også understrekes at mye av arbeidet er et godt grunnlag for videre debatt om økonomisk ulikhet. For å sette seg inn i innholdet i Pikettys bok og undertegnede kommentarer, vises det til Civita-notatet "Capital in the Twenty-First Century: Nyansering og mulige løsninger".

En del andre deltakere i den norske debatten har tatt færre forbehold om gyldigheten i Pikettys funn og konklusjoner. Tankesmien Agenda, som var med og finansierte utgivelsen av boken i norsk versjon, har formidlet et bilde av boken der det er lite plass til innvendinger og nyanser. Leder i Agenda, Marte Gerhardsen, skrev blant annet i Aftenposten at Norge nå ikke bare kunne være, men *var* på vei mot et "Downton Abbey-samfunn", der inntektsfordelingen vil være "enda skjevare enn den som skildres i TV-serien Downton Abbey."² TV-serien handler om godseieren Lord Grantham og hans ansatte, i et Storbritannia på starten av 1900-tallet.

Også andre har vært helt sikre på at Piketty har helt rett. Dagbladets kommentator Marie Simonsen skrev at "Økonomisk politikk har fått sitt klimapanel i Thomas Piketty. Skeptikerne sliter allerede med å bortforklare funnene."³ Klimapanelet baserer seg på tusenvis av forskningsartikler, og nær sagt alle forskere er enig i det meste av det panelet står for. De som har stilt spørsmål og oppfordret til debatt om Piketty, som til tross for god forskning bare er én forsker, er ifølge Simonsen likevel å sammenligne med klimafornektere.⁴

Også tidligere helse- og utdanningsminister, Fafo-forsker og professor i sosiologi, Gudmund Hernes, var sikker – og ekstatisk. Han uttalte i Aftenposten om Piketty at: "Økonomifaget må skrive om sitt pensum. ... Politikere møter en ny dagsorden. Økonomer er påtvunget et nytt fag. Han vil bli nominert til Nobelprisen - og han vil få den."⁵

Siden mange har vært så sikre på at Piketty har rett, har også Civitas arbeid med Piketty og ulikhet fått kritikk. Ved å forsøke å komme med noen innvendinger og nyanser ble vi blant annet anklaget for å bringe debatten "over i et faktafetisjistisk sidespor",⁶ eller for å forsøke å avslutte debatten helt.⁷

Ett år etter at den norske debatten startet, kan det være interessant å se hvor debatten blant forskerne nå står. Siden Civita ga ut et notat som presenterte den mest sentrale kritikken mot Pikettys bok i mai 2014, har det kommet flere tyngre bidrag.⁸ I dette notatet presenterer vi kort artikler skrevet av Matthew Rognlie og Rolf Aaberge, og Pikettys eget forsøk på å nyansere debatten. Samtidig skal det understrekes at debatten om Piketty langt fra er ferdig, og at det vil komme nye bidrag de neste årene. Basert på status i dag, kan man likevel antyde at ulikhetsdebatten også må dreie seg om eierskap til bolig og eiendom, og derfor ser vi til slutt også på noen mulige retninger for videre søken etter løsninger for å hindre for store ulikheter og spre velstand.

Aaberges kritikk

Rolf Aaberge er forsker i Statistisk sentralbyrå, og har sammen med blant andre Anthony Atkinson samlet inn de norske dataene til Pikettys database. I Samtiden 1/2015 skriver han om Pikettys teorier og den norske inntektsfordelingen.⁹ Artikkelen er svært kritisk anlagt, og Aaberge kritiserer både Pikettys teori og hans spådommer for fremtiden.

For det første mener Aaberge at Piketty har en forenklet modell "basert på forutsetninger som er i strid med empiriske funn". Skillet mellom kapitalinntekt og lønn passer ikke så godt i dagens økonomi, der eie- og inntektsforholdene er mer komplekse enn tidligere og der ansatte ofte også er eiere. Derfor sier heller ikke forholdet mellom kapital og inntekt i en økonomi så mye om fordelingen som Piketty påstår.

Aaberge påpeker også det vi skal komme nærmere inn på under: Formuesøkningen de siste årene skyldes til dels verdiøkning på eiendom, og det er ikke lenger bare de rike som eier eiendom. Dette er spesielt relevant i Norge, der eierskapet til egen bolig er mer utbredt enn i de fleste andre land.

Videre mener Aaberge at Piketty i for stor grad forutsetter at det er de samme menneskene og familiene som befinner seg i toppen av formuesfordelingen over tid. For slik er det ikke: "Formuer knyttet til næringer som taper markedsandeler, vil selvsagt forvitne over tid, mens formuer knyttet til næringer som øker markedsandelene vil vokse". På samme måte er det ulik avkastning på ulike investeringer.

Piketty forutsetter også at eiere sparer det meste av inntekten sin, slik at inntektene fra formuer vokser raskere enn inntektene for øvrig. Dette mener Aaberge det er vanskelig å finne støtte for. På den annen side besitter arbeidstakere verdifull humankapital i form av blant annet erfaring og utdanning, som Pikettys kapitalmodell ikke fanger opp.

Oppsummert: Det empiriske grunnlaget for Pikettys interessante, men forenklete teori er svakt: Kapitalen er langt mer sammensatt, variert og skiftende enn Piketty får frem.

For det andre slutter Aaberge seg til de mange som har kritisert Piketty for manglende vektlegging av institusjonenes rolle. Fagforeningenes, trepartssamarbeidets og velferdsstatens rolle er for eksempel viktig for å forklare de nordiske landene. Tar man med dette, blir bildet av den økonomiske ulikheten betydelig moderert. Velferdsstaten bidrar gjennom progressiv skattlegging, overføringer og tjenester til at ulikheten modereres betydelig.¹⁰ I en kronikk Aaberge skrev i Aftenposten, oppsummeres det slik: "For at Pikettys spådom om et klassesdelt Downton Abbey-samfunn skal inntreffe i Norge, må alle de mekanismene som kjennetegner velferdsstaten settes ut av spill."¹¹

Det tredje store ankepunktet Aaberge har mot Pikettys beskrivelse, er forsøket på spådommer. Som han skriver: "Historien har ... lært oss at ekstrapolering av forhistorien basert på forenklete beskrivelser av økonomiens funksjonsmåte er risikable øvelser som ser ut til å være dømt til å mislykkes". Med sviktende empiri i modellen, blir også fremskrivningene tvilsomme, og fremskrivningene står seg dårlig om man ved hjelp av modellen forsøker å fremskrive seg fra tidligere tider til i dag. Igjen oppsummeres poenget i Aftenposten-kronikken: "En kan selvsagt ikke utelukke at de rikestes makt og inntekt fortsetter å øke, slik at dette skjer. Men ut fra dagens forståelse av demokratienes konstruksjon og funksjonsmåte virker ikke en slik utvikling plausibel."

I Samtiden oppsummerer Aaberge på følgende måte:

Kapitalen har blitt mottatt med større entusiasme blant ikke-økonomer enn blant økonomer, sannsynligvis fordi konklusjonene er avledet fra en overforenklet mekanisk beskrivelse av økonomiens virkemåte som er lett å "forstå". Enkelte har blitt så beruset etter å ha lest eller hørt om boka at de til og med har villet tildele Piketty Sveriges Riksbanks økonomipris til minne om Alfred Nobel.

Piketty presiserer

I en artikkel i *American Economic Review* går Thomas Piketty selv ut og presiserer sine teorier.¹² Hvordan han ser på forholdet mellom $r > g$ og ulikhet har blitt misforstått i deler av debatten om boken, skriver han. Som han sier:

For example, I do not view $r > g$ as the only or even the primary tool for considering changes in income and wealth in the 20th century, or for forecasting the path of income and wealth inequality in the 21st century. ... In addition, I certainly do not believe that $r > g$ is a useful tool for the discussion of rising inequality of labor income

I stedet peker Piketty nå på mer tradisjonelle forklaringer på ulikhetsveksten: Utdanningssystemet, hvilken kompetanse arbeidsgivere og markedene etterspør, høye amerikanske lederlønninger, institusjoner og politiske endringer. Selv om Piketty kaller dette en klargjøring, er det liten tvil om at han til en viss grad tar kritikken som har kommet inn over seg og vrir budskapet noe. *Capital in the Twenty-First Century* kan vanskelig leses på noen annen måte enn at $r > g$ ble fremhevet som viktig for å forutsi utviklingen i ulikheten i formue (og dermed, til en viss grad, i inntekt) i tiårene fremover. Men han har rett i at mange feilaktig brukte $r > g$ i forbindelse med ulikheter i arbeidsinntekt.

Piketty klargjør også utviklingen for sammensetningen av formuer: For hundre år siden var kapitaleierskap og kapitalinntekt ekstremt ulikt fordelt. I dag er formuesulikheten mye mindre. Dette til tross for at formuer totalt sett har tatt igjen det tapet de gikk gjennom rundt første og annen verdenskrig. Med andre ord: Det er, sett i et historisk perspektiv, mye kapital i omløp i dag. Men denne kapitalen er fordelt på langt flere enn før, så formuesulikheten er mindre enn den var. En teori for hvorfor det er tilfellet, forklares nærmere i neste del.

Hva gjenstår så av Pikettys teorier, etter disse presiseringene? Ganske mye. Boken *Capital in the Twenty-First Century* gir fortsatt et godt grunnlag for videre diskusjon. Men det har blitt klarere at mye av boken også er hypoteser og spekulasjoner – mulige utfall, men ikke historiske eller økonomiske lover. Det kan være at avkastningen på kapital i fremtiden blir langt høyere enn den økonomiske

veksten, og at kapital derfor blir viktigere enn arbeid. Men en rekke faktorer kan endre det bildet, blant annet politiske endringer, økonomiske sjokk eller økonomisk vekst. Som han selv avslutter:

In the future, several forces might push toward a higher r-g gap (particularly the slowdown of population growth, and rising global competition to attract capital) and higher wealth inequality. But ultimately which forces prevail is relatively uncertain. In particular, this depends on the institutions and policies that will be adopted.

Rognlies innvendinger

En av de kritikkene av Pikettys arbeid som har fått størst tilslutning, kommer faktisk fra en 26 år gammel student og begynte som en kommentar til et innlegg på en mye lest økonomi-blogg. Studenten, Matthew Rognlie, har utvidet kommentaren til et Brookings-paper.¹³ Innvendingene går langs de samme linjer som kritikken fra de franske økonomene Bonnet, Bono, Chapelle og Wasmer, som ble presentert i Civita-notat 11/2014:¹⁴ Bildet av kapitalens økende betydning i økonomien er i stor grad drevet av bolig og eiendom. Investeringer i næringslivet har totalt sett ikke hatt den samme økningen.

Den andelen av inntekter i økonomien som tilfaller kapitaleierne, og ikke arbeidstakerne, har økt gjennom etterkrigstiden. Deler man formuene opp i boligformue og alle andre typer formue, ser man at økningen i sin helhet kommer fra boligsektoren, skriver Rognlie. Påvirkningen fra andre typer formue – det vil si hovedsakelig investeringer i næringslivet – er null eller negativ. Kapitalandelen i økonomien, unntatt boligkapitalen, er fortsatt lavere enn den var på 1950- og 1960-tallet. Boligkapitalen har mer enn tredoblet sin andel.

Med andre ord: Mens kapital, som samlekategori, er blitt viktigere enn før, har ikke bedriftseierne fått det overtaket over arbeidstakerne som Pikettys analyse kan antyde:

In the long run, there is a moderate increase in the aggregate net capital share, but this owes entirely to the housing sector — where, since ownership is less concentrated, the consequences for inequality may be less severe.

Tvert imot: Boligkapital er langt mindre konsentrert enn andre typer kapitaleierskap. Det kan bety at ulikhetsproblematikken blir en annen: Mens Piketty og andre har vært mest opptatt av å legge begrensninger på rikdomsoppbyggingen blant de aller mest velstående, kan det være mer hensiktsmessig å forsøke å spre eierskapet ytterligere.

Selv om eierskap i næringslivet utvilsomt er en betydelig maktfaktor, er det en annen del av ulikhetsdebatten som i for stor grad har blitt oversett: Skillet mellom de som er inne i boligmarkedet, og de som er utenfor.

Boligeierskap

Selv om Rognlie nok har rett i at en ulikhet drevet av verdistigning på boligkapital er mindre problematisk enn den typen ulikhet Piketty beskriver, siden kapitalen da vil være mer spredt utover i befolkningen, er det likevel noen åpenbare utfordringer: Sterkt økende boligpriser vil kunne være skadelig for økonomien, gjennom å skape ustabilitet og usikkerhet i banknæringen og dermed resten av økonomien, og gjennom høyt gjeldsopptak og sårbare familieøkonomier. Dette understrekes også

i OECDs siste ulikhetsrapport, "In It Together: Why Less Inequality Benefits All", der Norge trekkes frem som det landet der befolkningen har høyest gjeld på sine boliger.¹⁵ Økende boligpriser vil også kunne skape eller forsterke ulikheter mellom de som er inne i boligmarkedet, og dermed får gleden av høy verdistigning, og de som står utenfor boligmarkedet og ikke får ta del.

Dermed må man se langs to spor når man skal utforme politiske tiltak. På den ene siden må man legge til rette for at flest mulig skal ha anledning til å eie sin egen bolig og ta del i verdistigningen. På den andre siden må tilretteleggingen ikke være av en slik art at den bidrar til en overdreven prisøkning eller gjeldsopptak. Disse målsettingene støtter til dels opp om hverandre, ved at en høy prisvekst vil gjøre det vanskeligere for de utenfor å etablere seg i boligmarkedet. Men de er også motstridende, dersom tiltakene bidrar til verdiøkningen.

Noen løsninger kan bidra både til mindre prispress og flere eiere. Det kan legges til rette for økt boligutbygging, og reguleringen av boligbyggingen kan utformes slik at den gjør boligene mindre kostbare. Produktivitetskommissjonen har foreslått en rekke tiltak.¹⁶

Pengepolitikken er også viktig. Det er klart, slik Lars Peder Nordbakken beskriver i Civita-notat 17/2014, at en for ekspansiv politikk med for lave renter, kombinert med begrenset tilbud, kan bidra til økende boligpriser.¹⁷ Samtidig er en politikk med lav arbeidsledighet og god vekst avgjørende for at befolkningen skal kunne investere i bolig.

Samfunnsøkonom i Civita, Villeman Vinje, har foreslått en omlegging av skattesystemet slik at eiendom skattlegges mer, mens beskatningen av arbeid og kapital reduseres. Spesielt argumenterer han for at rentefradraget for personlige boliglån avvikles. Hovedbegrunnelsen for en gradvis omlegging er at skattesystemet i dag begunstiger investeringer i eiendom, på bekostning av investeringer i næringsliv og andre investeringsklasser som er mer produktive sett fra et samfunnsøkonomisk perspektiv. Men et slikt system ville også kunne redusere gjeldsopptaket ved boligkjøp, og dermed gi reduserte priser og større muligheter for å spare seg opp penger og investere i egen bolig.¹⁸ For å redusere eventuelle muligheter for at et slikt system, på tross av reduserte priser, ville gjøre det vanskeligere å komme seg inn på boligmarkedet, kan det kombineres med spesielle tiltak for førstegangskjøpere, eller differensiering mellom boliger man bor i selv, og sekundærboliger.

Norske politikere – spesielt de borgerlige – har hatt en visjon om et "selveierdemokrati". Ideen ble utformet av blant andre Høyres Jan P. Syse, og innebærer at man ønsker et samfunn bestående av innbyggere med egen eiendom og dermed interesse i dens opprettholdelse og utvikling. Man har, i en helt annen grad enn i for eksempel Sverige, lagt til rette for eierskap til egen bolig, og for småhusbebyggelse og ikke bare blokker. Dermed har man også oppnådd at Norge har en lav andel leiere og en høy andel eiere. Over 80 prosent av oss eier vår egen bolig – mens det i mange europeiske land er under 60 prosent som gjør det.

Sammen med sterke eiendomsrettigheter, gir det positive ringvirkninger: Eiendommen er trygg, og kan brukes som investeringsobjekt, som garanti for låneopptak (for eksempel til næringsvirksomhet), eller bare som et trygt og varig værested for familien. Det siste har også gunstige effekter for samfunnet: Om man skal bo et sted i lang tid, blir man også mer interessert i omgivelsene og i å opprettholde eiendommen og nærsamfunnet.¹⁹ Tankegangen rundt eierskap til egen bolig kan også utvides til andre typer eierskap.

Den virkelig store endringen gjennom det tjuende århundre var fremveksten av en eiendomsbesittende middelklasse, skriver Piketty i sin bok. Det har nok større betydning for hans egen analyse enn han selv var klar over. Utfordringen fremover må være å videreutvikle og utvide dette eierskapet, heller enn å bare forsøke å legge begrensninger på formuer og inntekter blant de aller rikeste.

FORFATTER:

Notatet er skrevet av Marius Doksheim, fagsjef i Civita. marius@civita.no.

Takk til Aage Figenschou og Rolf Aaberge for kommentarer og innspill. Konklusjoner som er trukket, og eventuelle feil og mangler som måtte forekomme, står for forfatterens regning. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp og justere.

Sluttnoter

- 1 Marius Doksheim, 2014: "Thomas Piketty & Capital in the Twenty-First Century: Nyansering og mulige løsninger." <http://www.civita.no/publikasjon/nr-11-2014-thomas-piketty-nyansering-og-mulige-losninger> Lars Peder Nordbakken, 2014: "Pikettys sannheter og fataliteter": <http://www.civita.no/2014/10/09/nytt-civita-notat-pikettys-sannheter-og-fataliteter>, Lars Peder Nordbakken, 2014: "Internasjonal stagnasjon og økende ulikhet" <http://www.civita.no/2014/10/16/nytt-civita-notat-internasjonal-stagnasjon-og-okende-ulikhet>
- 2 Marte Gerhardsen, 2014: "På vei mot Downton Abbey?". *Aftenposten*, 28.4.2014.
- 3 Marie Simonsen, 2014: "En fransk revolusjon". *Dagbladet*, 13.12.2014.
- 4 Se også Nils August Andresen, 2014: "Piketty-problemet", *Minerva* 18.12.2014.
- 5 Gudmund Hernes, intervju i *Aftenposten* 4.7.2014: "Den nye Robin Hood".
- 6 Morgenbladets leder, 13.6.2014: "Nærsynt om ulikhet".
- 7 Marte Gerhardsen, 2014: "Ulikhet på norsk". *Dagsavisen*, 26.6.2014.
- 8 For to eksempler som ikke utdypes i dette notatet, se Acemoglu og Robinson, "The Rise and Decline of General Laws of Capitalism", NBER Working Paper No. 20766 og Magness og Murphy, "Challenging the Empirical Contribution of Thomas Piketty's Capital in the 21st Century", *Journal of Private Enterprise* Spring 2015.
- 9 Rolf Aaberge, 2015: "Pikettys dystre spådom og inntektsfordelingen i Norge". *Samtiden* 1/2015.
- 10 Rolf Aaberge, 2013: "The Distributional Impact of Public Services in European Countries". *Eurostat*.
- 11 Rolf Aaberge, 2015: "Thomas Pikettys spådom om et klassesdelt Downton Abbey-samfunn er lite troverdig". *Aftenposten*, 19.3.2015. <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Thomas-Pikettys-spådom-om-et-klassesdelt-Downton-Abbey-samfunn-er-lite-troverdig--7948257.html>
- 12 Thomas Piketty, 2015. "About Capital in the Twenty-First Century". *American Economic Review* <http://piketty.pse.ens.fr/files/Piketty2015AER.pdf>
- 13 Matthew Rognlie, 2015: "Deciphering the fall and rise in the net capital share". *Brookings Papers on Economic Activity*. http://www.brookings.edu/~media/projects/bpea/spring-2015/2015a_roggnlie.pdf
- 14 Bonnet m.fl., 2014 "Does housing capital contribute to inequality? A comment on Thomas Piketty's Capital in the 21st Century". *SciencesPo Department of Economics Discussion paper 2014-07*.
- 15 OECD, 2015: "In It Together: Why Less Inequality Benefits All".
- 16 Produktivitetskommissjonen 2015: "Produktivitet – grunnlag for vekst og velstand". *NOU 2015:1*.
- 17 Lars Peder Nordbakken, 2014: "Pikettys sannheter og fataliteter". *Civita-notat* 17/2014. <http://www.civita.no/2014/10/09/nytt-civita-notat-pikettys-sannheter-og-fataliteter>
- 18 Villeman Vinje, 2011. *Skattereform for arbeid og økt velstand*. Civita-rapport.
- 19 Disse poengene er utdypet i Civita-notat 5/2010, *Innvandring og eiendom: Eierskap, boligstruktur og integrering*. <http://www.civita.no/assets/2010/03/1247-civita-notat-5-2010.pdf>